

Informacinio raštingumo integruojamoji programa

1. Aktualumas, samprata, tikslas ir uždaviniai

1.1. Aktualumas. Žiniasklaidos vaidmuo šiuolaikinėje demokratinėje visuomenėje labai svarbus ir reikšmingas. Žiniasklaida veikia žmones, jų mąstymą, interesus, tarpusavio santykius, gali turėti įtakos formuojant visuomenės nuomonę. Svarbus žiniasklaidos vaidmuo skleidžiant prevencinę ir auklėjamąją informaciją. Jos pagrindinė funkcija yra informuoti piliečius apie įvykius šalyje ir pasaulyje, įgyvendinti visuomenės žodžio laisvės interesą. Žiniasklaida daro įtaką sprendžiant svarbius visuomenės gyvenimo klausimus. Todėl labai svarbus pilietinės visuomenės aktyvumas ir brandumas, kuris skatina žiniasklaidos skaidrumą, atsakomybę ir kokybę.

Susidūrimas su žiniasklaida šiandieniniame gyvenime yra neišvengiamas – žiūrime TV laidas, skaitome spaudos leidinius, žiūrime kino filmus, klausomės muzikos ir kt. Todėl labai svarbu ne tik pasyviai priimti informaciją, bet ir gebėti suvokti jos turinį, analizuoti ir vertinti įvairių visuomenės informavimo priemonių teikiamą informaciją (televizijos, radijo, spaudos, interneto), suvokti informacijos pateikėjų interesus, mokėti patiems formuoti informacinius pranešimus ir juos skelbti viešosios komunikacijos erdvėje. Šių gebėjimų ugdymą galima vadinti informaciniu raštingumu, kuris skatina suvokti, analizuoti, vertinti, panaudoti gaunamą informaciją ir kurti naujus pranešimus.

1.2. Samprata. *Informacinis raštingumas* – žinios, gebėjimai ir nuostatos, kurių reikia norint suprasti, kritiškai vertinti ir naudoti viešosios informacijos rengėjų ir visuomenės informavimo priemonių teikiamą informaciją.

Informacinio raštingumo procesas suprantamas, kaip mokinio pasirengimas bei gebėjimas kritiškai mąstyti ir vertinti viešojoje erdvėje esančią informaciją, puoselėjant pilietinę ir kultūrinę brandą, ugdant socialinius gebėjimus.

1.3. Tikslas. Ugdyti mokinių informacinį raštingumą.

1.4. Uždaviniai. Informacinio raštingumo integruojamoji programa siekiama, kad mokinys:

- gebėtų suvokti, analizuoti, kritiškai vertinti ir pasirinkti spaudoje, radijo ir televizijos laidose, kino filmuose, internete ir kitokiais būdais pateikiamą informaciją;
- gebėtų efektyviai ir sąmoningai naudotis viešąja informacija;
- gebėtų kurti įvairių formų informacijos pranešimus;
- įvertintų žiniasklaidos vaidmenį demokratinėje visuomenėje;
- atsakingai naudotųsi viešąja informacija ir informacinių technologijų teikiamomis galimybėmis.

2. Mokinių pasiekimai

2.1. Nuostatos. Siekdami informacinio raštingumo, mokiniai turėtų išsiugdyti *nuostatą* kritiškai ir konstruktyviai vertinti viešąją informaciją, padėsiančią jiems suprasti, kad:

- demokratinėje visuomenėje masinės informavimo priemonės per jų pateikiamą viešąją informaciją daro įtaką individui ir visuomenei;
- viešosios informacijos turinyje pateikiama įvykių bei reiškinių interpretacija, kurioje atsispindi jų kūrėjų bei leidėjų požiūriai ir vertybės;
- vertybes ir požiūrius lemia viešosios informacijos turinys, todėl, norint suprasti pateikiamų vertybių ir požiūrių interpretaciją bei poveikį, būtina šias vertybes ir požiūrius apmąstyti ir įvertinti.

2.2. Ugdytini gebėjimai. Mokiniai turėtų išsiugdyti šiuos informacinio raštingumo *gebėjimus*:

- atpažinti atsakingai parengtą viešąją informaciją ir atskirti ją nuo neatsakingai parengtos;
- naudotis priemonėmis, kurios padeda kritiškai suvokti ir interpretuoti viešosios informacijos rašto, vaizdo ir garso tekstus;
- konstruoti ir dekonstruoti visuomenės informavimo priemonių teikiamą informaciją;
- kritiškai vertinti visuomenės informavimo priemonių turinį, vertybes bei požiūrius;
- nustatyti, kas yra informacijos užsakovas ir kam ji yra skirta;
- atpažinti informavimo priemonių skleidžiamą ideologiją ar atskirų grupių interesus.

2.3. Žinios ir supratimas. Mokiniai, siekiantys sėkmingai ugdytis informacinį raštingumą, turi žinoti ir suprasti:

- viešosios informacijos turinio prasmę ir reikšmę individui ir visuomenei;
- kokie yra masinių komunikacijos priemonių, kaip verslo organizacijų, tikslai, veiklos principai ir procesai;
- kaip surasti, nagrinėti, vertinti ir kurti visuomenės informavimo priemonių teikiamą informaciją;
- kaip naudotis visuomenės informavimo priemonių teikiamos informacijos turiniu, įvykių bei reiškinių interpretacija;
- kaip atpažinti ir suprasti rašto, vaizdo ir garso skirtingų žanrų tekstus;
- suvokti kūrybos ir rinkos taisykles, kurios taikomos kuriant pranešimus;
- kaip ir kodėl skirtingi žmonės skirtingai suvokia tą pačią informaciją.

3. Informacinio raštingumo integruojamosios programos santykis su bendrosiomis programomis

3.1. Informacinis raštingumas gali būti įgyvendinamas integruojant:

- į atskirus mokomuosius dalykus;
- formalųjį ugdymą numatant atskirą pasirenkamąjį modulį;
- neformalųjį ugdymą.

3.2. Informacinio raštingumo gebėjimai integruoti į visų mokomųjų dalykų programas.

3.2.1. Pavyzdys iš kalbų srities (Lietuvių gimtosios kalbos bendroji programa. 9-10 klasės).

Gebėjimai. Vertinti šaltinių informatyvumą, patikimumą. **Žinios ir supratimas.** Žinoti kelis būdus šaltinio patikimumui įvertinti (kas leidėjas, kas interneto svetainės steigėjas, kokiais šaltiniais remiamasi argumentuojant).

3.2.2. Pavyzdys iš kalbų srities (Kitų gimtųjų kalbų bendroji programa. 9-10 klasės).

Gebėjimai. Suprasti sakinį tekstą: nurodyti, kokio išpūdžio, poveikio siekia kalbėtojas, nusakyti monologo (pasisakymo) temą, pagrindinę mintį, paaiškinti, kokia problema yra keliamą, koks siūlomas sprendimas; apibūdinti prakalbos kompoziciją; neiškreipiant perteikti tikslia informaciją; kritiškai vertinti teksto daromą poveikį; teikti grįžtamąją informaciją (pateikti įvairių klausimų, pakomentuoti, praplėsti mintis). **Žinios ir supratimas.** Nurodyti kalbėtojo tikslus (informuoti, įtikinti, sudominti). Skirti faktą ir nuomonę. Paaiškinti, kas yra manipuliavimas, kodėl reikia kritiškai vertinti įvairius tekstus (pvz., reklamą).

3.2.3. Pavyzdys iš socialinio ugdymo srities (Pilietiškumo ugdymo bendroji programa. 9-10 klasės).

Nuostatos. Kritiškai ir konstruktyviai vertinti žiniasklaidos priemonių ir viešosios nuomonės teikiamą informaciją apie valstybės gyvenimo reiškinius ir pilietinės visuomenės būklę. **Gebėjimai.** Analizuoti ir kritiškai vertinti žiniasklaidoje svarstomas problemas ir teikiamą informaciją. Naudotis visuomenės informavimo priemonėmis renkant informaciją ir reiškiant nuomonę visuomeninio gyvenimo klausimais. Informacijai pristatyti naudoti IKT. **Žinios ir supratimas.** Paaiškinti teigiamą ir neigiamą žiniasklaidos įtaką asmeniui ir paskiroms grupėms. Nusakyti demokratinės žiniasklaidos principus ir paaiškinti nepriklausomos žiniasklaidos vaidmenį demokratinėje valstybėje. Paaiškinti, kodėl informacija gali būti interpretuojama skirtingai, kokios būna tokio interpretavimo pasekmės. Apibūdinti informacinę visuomenę, jos problemas ir pavojus. Paaiškinti žinių ir kuriančiosios visuomenės esmę. Paaiškinti elektroninės valdžios teikiamas galimybes piliečiams prisidėti prie demokratijos kūrimo.

3.2.4. Pavyzdys iš dorinio ugdymo srities (Etikos bendroji programa. 7-8 klasės).

Nuostatos. Būti kritiškam žiniasklaidos ir reklamos atžvilgiu. **Gebėjimai.** Domėtis šiuolaikinių informacijos priemonių naujovėmis, mokėti pasirinkti informaciją. Kultūringai elgtis internete, analizuoti ir kritiškai vertinti žiniasklaidos pateikiamą informaciją, reklamas. **Žinios ir supratimas.** Apibūdinti, kas yra *žiniasklaida* ir kokios yra jos rūšys. Paaiškinti, kaip *reklama*

naudojama visuomenės gyvenime ir kokie jos tikslai. Paaiškinti kompiuterių svarbą žmogaus kasdieniui ir mokymosi veiklai; žinoti, kaip saugiai ir atsakingai juo naudotis.

3.2.5. Pavyzdys iš gamtamokslinio ugdymo (Gamtamokslinio ugdymo bendroji programa. 7-8 klasės).

Gebėjimai. Diskutuoti apie artimiausios aplinkos gyvenimo sąlygų gerinimo būdus, naudojantis gamtos mokslų laimėjimais, argumentuoti savo nuomonę šiais klausimais. Numatyti savo veiklos pasekmes ir vertinti jas vietovės bei globaliniu mastu. **Žinios ir supratimas.** Pateikti mokslo atradimų, kurie pakeitė žmonių pasaulėvoką ir buitį, pavyzdžių. Nurodyti teigiamas ir neigiamas jų pritaikymo pasekmes. Kritiškai vertinti reklamą. Diskutuoti pasitikėjimo reklama klausimu. Pateikti pavyzdžių, kaip mūsų pasirinktas asmeninis ir visuomenės gyvenimo būdas gali turėti įtakos ateities kartų gyvenimo sąlygoms.

3.2.6. Pavyzdys iš informacinių technologijų (Informacinių technologijų bendroji programa. 9-10 klasės).

Nuostatos. Kritiškai vertinti informacinių ir komunikacinių technologijų galimybes ir privalumus, atsakingai taikyti šias technologijas mokantis ir kasdienėje veikloje. Pripažinti ir gerbti autorių teises, rūpintis duomenų saugumu. **Gebėjimai.** Paaiškinti IKT svarbą kasdieniui žmogaus veiklai. Naudotis elektroninėmis paslaugomis. **Žinios ir supratimas.** Paaiškinti, kas yra elektroninė demokratija ir elektroninė valdžia, kaip naudotis jų teikiamomis galimybėmis.

3.3. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad vienas iš svarbiausių informacinio raštingumo aspektų yra kritinis žiniasklaidos vertinimas. Kritinis žiniasklaidos vertinimas – tai nuolatinis informacijos (žinių, faktų, duomenų) apdorojimas, procesas, apimantis informacijos priėmimą, suvokimą, analizę, klausimų kėlimą, informacijos panaudojimą. Todėl labai svarbu mokymo procese taikyti aktyvius mokymo metodus, kurie padės mokiniams savarankiškai atrasti, vertinti, pavyzdžiui, radijo ir TV laidas, diskutuoti ginant savo nuomonę. Mokymas(is) turėtų vykti grupėse atliekant tiek analizės, tiek kūrybines užduotis, vykdant projektus, kuriant įtaigius tekstus, reklamas, paskui vertinant jų efektyvumą, analizuojant tekstus, laidas, kino filmus.

Mokiniai turėtų būti skatinami taikyti įgytas žinias bei patirtį. Mokykloms siūloma organizuoti išvykas į lankytinas vietas, apie kurias sužinota internete. Mokiniai turėtų mokytis naudotis internetu kaip pagalbine mokymosi bei bendravimo priemone; rengti vaizdo, garso ir teksto montažus apie savo vietovę, gamtą, žmones, kalbą, dainas, kultūrą ir jais dalintis su kitomis mokyklomis. Mokinius reikėtų skatinti dalyvauti kuriant žiniasklaidą, rengti pranešimus iš mokyklos gyvenimo spaudai, radijui, televizijai, rašyti laiškus redakcijoms; kurti dokumentinius, meninius ir kitokius filmus, rašyti jiems scenarijus; jungtis į radijo būrelius, rengti laidoms dokumentinę ir meninę medžiagą.